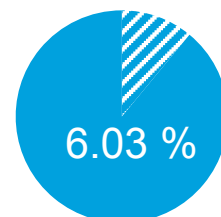


Pasvalio rajono savivaldybės analizė

Toliau pateikiama vienos iš probleminių teritorijų – Pasvalio rajono savivaldybės – atvejo studija. Pirma, yra pristatoma ES struktūrinių fondų finansavimo apžvalga, aptariamos pagrindinės investicinės kryptys. Vėliau pristatoma socio-ekonominių ir aplinkos rodiklių kaita 2007 – 2013 m. laikotarpiu. Atvejo studiją apibendrina 2007 – 2013 m. ES struktūrinės paramos poveikio darniam vystymuisi vertinimas; 1.3. dalyje pateikiamas gerosios praktikos projektų pavyzdžių pristatymas.

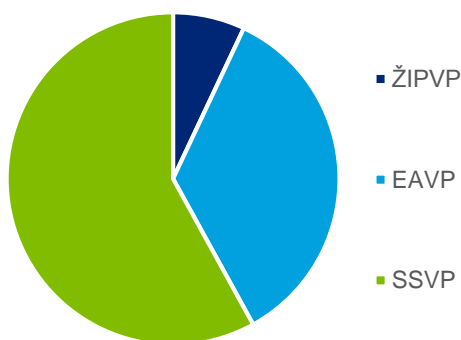
1.1. Finansavimo apžvalga

2007 – 2013 m. ES struktūrinių fondų (ES SF) programavimo laikotarpiu, Pasvalio rajono savivaldybėje, buvo finansuoti 66 projektai. Bendra projektų vertė siekė 51.910 mln. EUR; tai sudarė 6.03 proc. visų probleminėse teritorijose įgyvendintų ES SF projektų vertės.



Sanglaudos skatinimo veiksmų programos (SSVP) apimtyje įgyvendintų projektų vertė siekė daugiau nei pusę visų savivaldybės teritorijoje ES SF lėšomis finansuotų projektų vertės (58 proc.). Ekonomikos augimo veiksmų programos (EAVP) lėšos sudarė 35 proc. viso skirto ES SF finansavimo, tuo tarpu Žmogiškųjų išteklių veiksmų programos (ŽIPVP) lėšos sudarė 7 proc. Nagrinėjant projektų skaičių, matoma, kad ŽIPVP apimtyje buvo įgyvendinta daug (15 projektai) mažos vertės projektų, tuo tarpu EAVP – atvirkščiai (13 projektų). SSVP projektų skaičius atitiko skirtą finansavimą – 38 projektai.

1 paveikslas. Veiksmų programų finansavimas (dalis bendros projektų vertės)

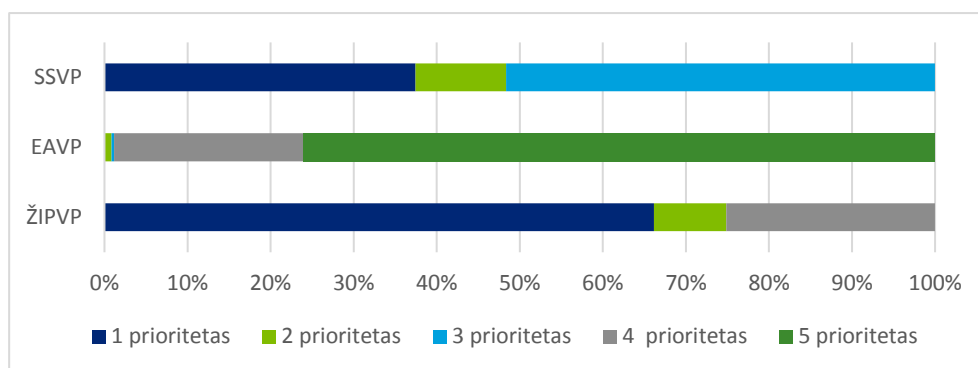


Šaltinis: www.esparama.lt

Analizuojant veiksmų programų prioritetų finansavimą, ŽIPVP apimtyje ES finansavimas skirtas prioritetų „1 Prioritetas. Kokybiškas užimtumas ir socialinė aprėptis“, „2 Prioritetas. Mokymasis visą gyvenimą“ ir „4 Prioritetas. Administracinių gebėjimų stiprinimas ir viešojo administravimo efektyvumo didinimas“ projektams. EAVP apimtyje – „2 Prioriteto. Verslo produktyvumo didinimas ir verslo aplinkos gerinimas“, „3 Prioriteto. Informacinė visuomenė visiems“, „4 Prioriteto. Esminė ekonominė infrastruktūra“ ir „5 Prioriteto. Transeuropinių transporto tinklų plėtra“ projektams. SSVP apimtyje – „1 Prioriteto. Vietinė ir urbanistinė plėtra, kultūros paveldo ir gamtos išsaugojimas bei pritaikymas turizmo

plėtrai“, „2 Prioriteto. Viešųjų paslaugų kokybė ir prieinamumas: sveikatos, švietimo ir socialinė infrastruktūra“ ir „3 Prioriteto. Aplinka ir darnus vystymasis“ projektams. Taigi investuojama buvo į užimtumo didinimą, švietimo plėtrą, viešojo valdymo tobulinimą, verslo įmonių produktyvumą ir konkurencingumą, verslo aplinkos gerinimą, transporto tinklų plėtrą, miestų plėtrą ir paveldo išsaugojimo, viešųjų paslaugų kokybę ir aplinkosaugą. Daugiausiai buvo investuojama į gamybinį kapitalą; didžioji dalis investicijų įgyvendintos pasitelkiant vertikalčiai darnaus vystymosi horizontalų prioritetą integruojančias priemones.

2 paveikslas. Veiksmų programų prioritetų finansavimas (dalis nuo visos VP)



Šaltinis: www.esparama.lt

Atlikus įgyvendintų projektų analizę, nustatyta, kad ŽIPVP 1 ir 2 prioritetų apimtyje daugiausiai finansuoti su pažeidžiamų visuomenės grupių integracija, socialinių paslaugų teikimu susiję projektai, tuo tarpu aktyvioms užimtumo skatinimo/ nedarbo priemonėms buvo skirtas ribotas dėmesys. Reikšmingam poveikiui finansavimas buvo nepakankamas. ŽIPVP 4 prioriteto projektai iš esmės atitiko ir kitose probleminėse teritorijose įgyvendintas viešojo valdymo tobulinimo priemones: viešojo administravimo įstaigų darbuotojų kvalifikacijos kėlimas, strateginio ir teritorijų planavimo dokumentų rengimas. EAVP projektai buvo iš esmės orientuoti į kelių infrastruktūrą. SSVP 1 prioriteto priemonių apimtyje įgyvendinti daugiabučių renovacijos ir kompleksinio gyvenamosios aplinkos sutvarkymo projektai. 2 prioriteto projektai orientuoti į socialinių, švietimo paslaugų infrastruktūros tobulinimą, daugiafunkcinių centrų plėtrą, tuo tarpu 3 prioriteto apimtyje įgyvendinti viešosios paskirties pastatų renovacijos ir vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo projektai. Pastebėtina tendencija, kad daugiausiai investuota srityse, kur vyraavo valstybės ir regionų projektų planavimo priemonės.

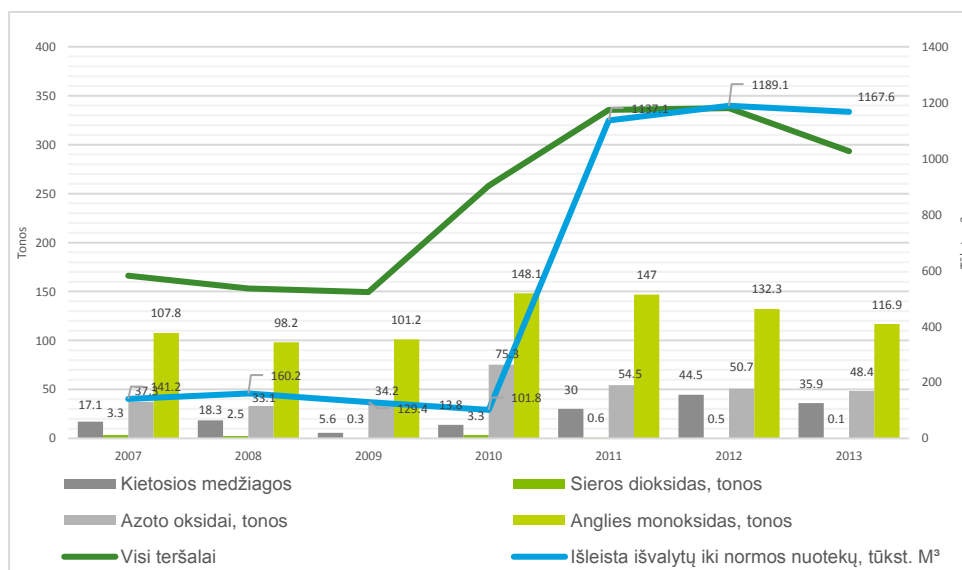
1.2. Rodiklių analizė

Atliekant atvejo studiją buvo vertinti trijų rūšių – aplinkos taršos, demografiniai ir ekonominės veiklos – rodikliai. Aplinkos taršos rodikliai apėmė išvalytų iki normos nuotekų kiekius, išmetamų teršalų kiekius, sieros dioksido (SO₂), anglies monoksido (CO) rodiklius. Demografiniai rodikliai apėmė nuolatinių gyventojų skaičių, pensinio amžiaus ir darbingo amžiaus gyventojų dalį, bei darbingo amžiaus gyventojų skaičiaus ir registruotų bedarbių santykį. Ekonominės veiklos rodikliai – pridėtinė vertė gamybos kainomis, materialinės investicijos to meto kainomis ir tiesioginės užsienio investicijos.

Aplinkos taršos rodiklių atveju stebima teigiama aplinkos taršos mažėjimo tendencija. Vienas iš rodiklių – išleistų iki normos išvalytų nuotekų kiekis iki pat 2010 m. buvęs santykinai pastovus, 2010 m. išaugo vienuolika kartų nuo 101.8 iki 1137.1 tūkst. m³ ir laikėsi panašiam lygyje iki laikotarpio pabaigos. Šis pokytis buvo nulemtas sėkmingai UAB „Pasvalio vandenys“ įgyvendinto projekto „Vandens tiekimo ir nuotekų tvarkymo

infrastruktūros plėtra Pasvalyje“. Analizuojant skirtingas oro teršalų grupes, pastebima, kad 2010 m. taip pat pasižymėjo kaip lūžio taškas, kuomet beveik dvigubai išaugo į orą išmetamų teršalų kiekis (šiam pokyčiui įtakos galėjo turėti didelio efektyvumo termofikacinės elektrinės statyba Pasvalio mieste), kuris nuo 149.4 t išaugo iki 258.2 t. Pastebima, kad didžiausią įtaką 2010 m. bendram teršalų išmetimo kiekiui padarė anglies monoksido ir azoto oksidų išmetamo kiekio augimas, šie rodikliai atitinkamai išaugo po 46.34 % ir 120.18%. Iki pat 2013 m. vyravo tendencingas išmetamų teršalų kiekio mažėjimas. Matuojant visų į orą išmetamų teršalų pokytį pasiektą per ataskaitinį laikotarpį fiksuojamas beveik 170 % augimas. Derėtų išskirti tai, jog vienintelio sieros dioksido išmetimo kiekis sumažėjo nuo 3.3 t iki 0.1 t.

3 paveikslas. Aplinkos taršos rodikliai

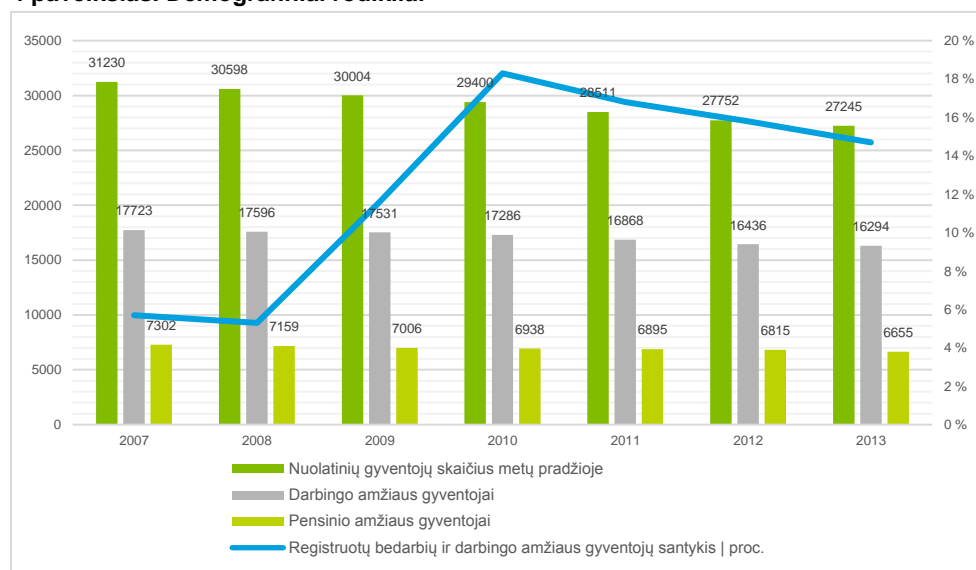


Šaltinis: Statistikos departamentas

* - visi rodikliai, išskyrus „Išleista išvalytų iki normos nuotekų, tūkst. m³“ yra matuojami tonomis.

Vertinant demografinius rodiklius, 2007 - 2013 m. stebimos tendencijos atitinka nacionaliniu mastu vykusius pokyčius. Daugumos rodiklių tarpe vyrauja neigiama tendencija. Nuolatinis gyventojų skaičius nagrinėjamu laikotarpiu nuosekliai mažėjo: nuo 2007 m. iki 2013 m. pokytis siekė 12.7 proc. Tuo pačiu laikotarpiu darbingo amžiaus žmonių skaičius taip pat nuosekliai mažėjo. Nors darbingo amžiaus gyventojų ir nuolatinių gyventojų santykio rodiklis nagrinėjamu laikotarpiu gerėjo, tačiau tai galėjo būti nulemta bendro gyventojų skaičiaus mažėjimo. Registruotų bedarbių ir darbingo amžiaus gyventojų santykis identifikuoja, jog išgyvenus ekonominę recesiją (kuri 2010 m. šį santykinį rodiklį pastūmėjo iki 18.30% ribos) situacija savivaldybėje ima gerėti. Žvelgiant į mėnesinį darbo užmokesčio dydį pastebima, kad nagrinėjamu laikotarpiu jis pakilo 209.1 EUR (67.28% teigiamas pokytis). Vis dėlto lyginant su Lietuvos vidutinio mėnesinio atlyginimo vidurkiu, pastebima, kad atlyginimo augimo tempas buvo santykinai mažesnis. Per šį laikotarpį skirtumas tarp Lietuvos Respublikoje gaunamo vidutinio atlyginimo ir Pasvalio savivaldybėje vidutiniškai mokamos mėnesinės algos išaugo 25.8 EUR, t.y. nuo 150 EUR iki 175.8 EUR. Apibendrinant, demografiniai rodikliai nagrinėjamu laikotarpiu buvo veikiami pasaulinės finansų krizės, augančių migracijos mastų ir mažėjančio gyventojų skaičiaus; visu laikotarpiu buvo stebimos bendros neigiamos plėtros tendencijos.

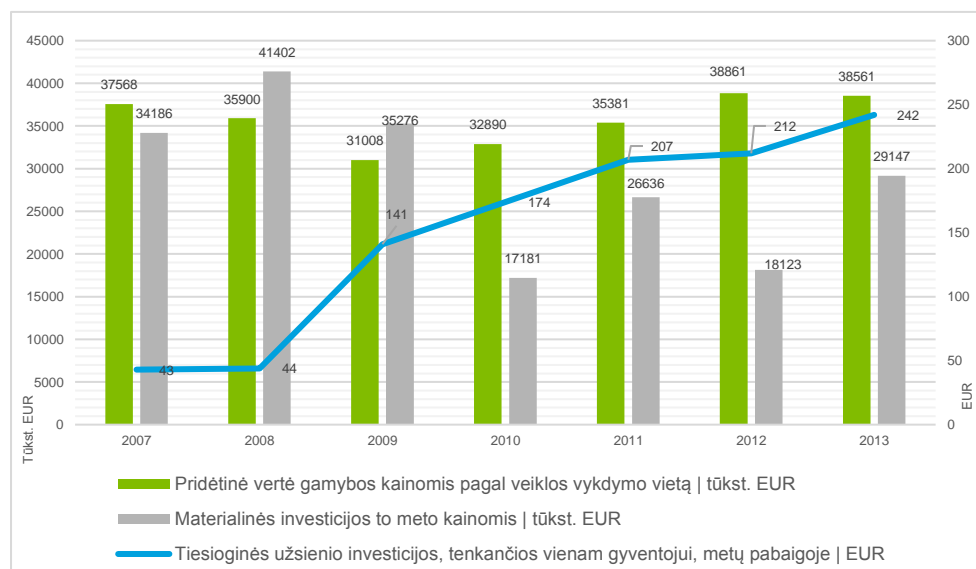
4 paveikslas. Demografiniai rodikliai



Šaltinis: Statistikos departamentas

Vertinant ūkio ir finansinius rodiklius pastebima, kad 2007 – 2013 m. pridėtinės vertės gamybos kainomis ir materialinių investicijų rodikliai neturėjo nuoseklių kitimo tendencijų. Vis dėlto bendros tendencijos buvo teigiamos. Pasvalio rajono savivaldybė iš kitų išsiskiria palyginti nedideliu finansų krizės nulemtu ekonominės veiklos rodiklių nuosmukiu 2008 – 2009 m. Labiausiai ekonomikos ciklo svyravimai paveikė materialinių investicijų rodiklį, tuo tarpu pridėtinės vertės gamybos kainomis rodiklis išliko daugmaž pastovus, o 2012 m. netgi viršijo prieš-krizinį savo įvertį. Tiesioginės užsienio investicijos taip pat nuosekliai augo visu nagrinėjamu laikotarpiu. Apibendrinant, ekonominės veiklos rodikliai Pasvalio rajono savivaldybėje pasižymėjo bendra teigiama kitimo tendencija.

5 paveikslas. Ekonominės veiklos rodikliai



Šaltinis: Statistikos departamentas

1.3. ES struktūrinės paramos poveikis

Investicijos probleminėms teritorijoms priskirtoms savivaldybėms buvo skiriamos pagal LRV nutarimu patvirtintas probleminių teritorijų gaivinimo programas. Pagrindiniai Pasvalio rajono savivaldybės programos tikslai buvo mažinti nedarbo rodiklius ir socialinės pašalpos gavėjų skaičių. Tuo tarpu uždaviniai ir veiklos telkėsi į infrastruktūros tobulinimą, daugiabučių atnaujinimą ir kompleksinį ekonominės infrastruktūros tobulinimą.¹ Taigi ir ES SF lėšos daugiausia buvo investuotos į fizinės aplinkos gerinimą, kelių plėtrą, daugiabučių renovavimą. Probleminių teritorijų programa buvo viena pagrindinių priemonių, skirtų socialinės atskirties mažinimui tarp regionų. Vis dėlto skirtos lėšos buvo nepakankamos numatytų tikslų pasiekimui.

Taigi vertinant pagal rodiklių pokyčius, probleminių teritorijų gaivinimo programos, buvo iš dalies veiksmingos, kadangi dalies rodiklių reikšmės priartėjo prie šalies rodiklio. Nagrinėjamo laikotarpio metu, Pasvalio savivaldybėje sutvarkyta aplinka ir infrastruktūra, kuria gali naudotis ne tik viešasis, bet ir privatus sektorius. Sutvarkytos aplinkos dėka, pastebimas lankytojų skaičiaus augimas, kuris tampa patrauklus verslo subjektų atsiradimui.

Pasvalio rajono kaimų viešosios infrastruktūros kompleksinis atnaujinimas II etapas, VP3-1.2-VRM-01-R-51-023

Projekto tikslui pasiekti buvo numatoma modernizuoti Pajiešmenų kultūros centro ir bibliotekos pastatą, Vaškuose, Pumpėnuose ir Pajiešmeniuose įrengti vaikų žaidimo aikštelės, Vaškų parke bei prie Pumpėnų tvenkinio sutvarkyti ir įrengti estradas, Vaškuose, Pumpėnuose, Pajiešmeniuose įrengti daugiafunkcines sporto aikštelės, sutvarkyti stadioną šalia Pumpėnų mokyklos, įrengti stovėjimo aikštelės šalia Pajiešmenų kultūros centro ir bibliotekos pastato, įrengti automobilių stovėjimo aikštelės ir privažiavimus prie Vaškų tvenkinio ir estrados bei Pumpėnų tvenkinio, įrengti pėsčiųjų ir dviračių taką Pumpėnų centrinėje dalyje šalia Įstro upelio, išvalyti ir rekreacijai pritaikyti Vaškų ir Pumpėnų tvenkinius ir prie jų įrengti paplūdimio bei kitą poilsio infrastruktūrą. Tikslinės grupės – Pajiešmenų, Vaškų ir Pumpėnų gyventojai, lankytojai, svečiai. Tikimasi, kad sutvarkytas Pajiešmenų kaime viešasis pastatas, įrengtos daugiafunkcinės sporto, vaikų žaidimo aikštelės, privažiuojamieji keliai, automobilių stovėjimo aikštelės ir apšvietimas padės kompleksškai spręsti šių kaimiškųjų teritorijų problemas, plėtojant bendruomenės infrastruktūrą, mažinti socialinę, ekonominę gyventojų atskirtį, skirtumus tarp miesto ir kaimo.

Tiesiogiai socialinį vystymąsi lėmė užimtumo centrų, dienos centrų kūrimas, kuriuose vaikai ir jaunimas gali praleisti laiką. Pastebima, kad didelio populiarumo sulaukęs sprendimas buvo sporto aikštelių kūrimas. Jaunimas yra linkęs į aktyvų laisvalaikį, todėl tokio pobūdžio investicijos gerina jaunimo užimtumą, palaiko aukštesnį sveikatos lygį tiesiogiai gerinant ir gyvenimo kokybę. Apibendrinant, įgyvendinti projektai suteikė trumpalaikę apčiuopiamą materialinę naudą, kuri, tikimasi, ateityje atsispindės ir strateginio lygmens socio-ekonominiuose rodikliuose.

ES struktūrinių fondų lėšos didžiausią įtaką darė fizinės aplinkos gerinimo ir ekonominės veiklos skatinimo srityse, kuriant ir plėtojant socialinių, švietimo paslaugų bei gyvenamosios aplinkos, gatvių infrastruktūrą. Vis dėlto savivaldybės situaciją apibrėžiantiems rodikliams didžiausią įtaką darė išorės veiksniai, o skirtas ES SF finansavimas nebuvo pakankamas.

¹ 2011 m. gegužės 18 d. Lietuvos Respublikos Vyriausybės nutarimas Nr. 588 „Dėl probleminių teritorijų plėtros programų patvirtinimo“ < <https://e-tar.lt/portal/lt/legalAct/TAR.FA6D2B23F867> >